

II.

XVI-XVII. SZÁZADI ISMERETLEN ÉS KISEBB JELENTŐSÉGŰ SZERZŐK
MUNKÁSSÁGÁRÓL

Herner János - Hubert Gabriella

Beszámoló a szegedi diákok történeti-poétikai csoportjának
munkájáról

Az 1600. előtt írt magyar versek számítógépes feldolgozása¹

Eddig még nem végeztek az összes magyar versre kiterjedő vers-tani kutatásokat. Munkacsoportunk² az 1600-ig irt teljes magyar versanyag leírására tesz kísérletet, figyelembe véve az eddigi met-rumtörténeti munkákat is.

Minden verset 22 szempont alapján elemzünk. Ezeket a szempontokat úgy választottuk meg, hogy a vers olyan algoritmizálható jel-legzetességeiről informáljanak, amelyeket számítógép segítségével feldolgozni, összesíteni lehet. Felvethető, miért éppen ezt a 22 szempontot választottuk. E vizsgálati szempontok munkánk pillanatnyi állását tükrözik. A továbbiak során minden olyan algoritmizálható szempont figyelembe vehető, amely elősegíti munkánk jelenle-gi (induktív) fázisát. Vers-statisztikát akarunk létrehozni, több szempontu, időbeni elosztásra is tekintő vizsgálat alapján. Az anyag-nak több dimenzióju (több szempontot egyszerre tartalmazó) kérdést tehetünk fel (pl. "irtak-e adott terjedelmű, adott metrumu, adott műfaju költeményeket egy adott időpontban"). A gép segítségével sok-kal több szempontu kérdés tehető fel egyszerre, sőt a gép maga új, meg nem adott szempontokat is kidolgozhat.

Egy manuális kezeléssü lyukkártyára a következő szempontok ke-rültek fel:

- 1 Kezdősor (mai helyesirással, mai kiejtés szerint).
- 2 Rövid cím (amelyet lehetőleg a szerző nyomán adtunk meg).
- 3 A magyar, illetve az idegen szerző és a magyar fordító neve.
- 4 A szerzetetés, illetve a magyar fordítás éve. Sok esetben nem lehet megállapítani a szerzetetés évét, ezért a terminus ante quem és a terminus post quem megjelölést használtuk, amely a szerző halála előtti vagy a nyomtatásban való megjelenés előtti időre utal, vagy a versben adott (esetleg történelmi eseményt jelölő) időpont utáni időt jelöltük meg.
- 5 Régi Magyarországi Nyomtatványok, sorszám: lapszám.
A kiadás megjelölésére a poétikai kategóriák (metrum, műfaj, terjedelem stb.) konnotációjának vizsgálatához van szükség, mivel ez a konnotáció szociológiai keretek közt jön létre.
- 6 A Magyar Kéziratos Énekeskönyvek és Versgyűjtemények Bibliográ-fiája, sorszám: lapszám.
- 7 Modern szöveggkritikai kiadás, kötet: lapszám.

8 Régi Magyar Dallamok Tára.

- 9 **Metrum:** a rímkeplet betűinek és a szótagszámoknak megadása. A refrénes versek esetében leírásunk tartalmazza a refrén jelölését is. Kettős leírással tüntetjük fel a belső rimes verseket. Szabálytalan metrumu művek esetében más szövegforrást, dallamot vizsgáltunk. Időmértékes versek esetében a verslábak által meghatározott verssort neveztük meg.
- 10 **Metrum-jellemző** pl. distichon, magyaros verselésű stb.
- 11 **A kor énekszerzői által használt műfaji osztály, eredeti megjelölés vagy kikövetkeztetés alapján.** A továbbiakban ebben az értelemben használjuk a műfaj poétikai kategóriáját. Műfajösszetevőnek tekintettük a legtöbb általunk felsorolt szempontot is.
- 12 **Terjedelem:** versszakokban, időmértékes versek esetén a sorok száma, prózai művek esetében bekezdés
- 13 **Felekezet.** Csak kéziratos műveknél adtuk meg, mivel a nem kéziratos, egyházi használatra szánt vallásos versek gyülekezeti énekeskönyvekben jelentek meg, így az RMNy sorszáma lehetővé teszi a felekezeti hovatartozás utólagos visszakeresését is. Ez egyben mutathatja a szerző esetleges felekezeti semlegességét is.
- 14 **Szignált-e vagy sem.** Az énekeskönyvek feltüntették-e a szerzőt, ill. a kolofonban vagy az akrosztichonban megtalálható-e a szerző neve.
- 15 **Keltezett-e vagy sem.**
- 16 **Én-vers vagy nem Én-vers.** Én-versnek tekintünk minden olyan verset, amelyben végig szerzői én szerepel, valamint amelynek csak egy címzettje van. Ez a szempont a lírai versek egy kitüntetett csoportjának a kiválasztását célozta. Így kaphatjuk majd meg például a Balassi előtti költészetünk néhány egyéni vallásos költeményét is.
- 17 **Szövegvers vagy énekvers.**
- 18 **Van nótajelzés vagy nincs.** Egy olyan katalógust is létre fogunk hozni, amely az azonos nótajelzésű verseket tartalmazza.
- 19 **A töredék-vers feltüntetése.**
- 20 **Van-e akrosztichon vagy nincs.**
- 21 **Van-e kolofon vagy nincs.**

22 A versekben megjelölt helységrév.

Van bizonyos elképzelésünk az egyes adatok összefüggéseiről. Például a metrikai jelentést megkérdőjelezve, a műfaj, a terjedelm segítségével statisztikailag meghatározhatjuk a metrumnak egy adott időpontbeli műfaji, terjedelmi konnotációját. Ezeknek az összefüggéseknek a vizsgálatára, további összefüggések feltárására csak az anyag teljes feldolgozása után vállalkozhatunk.

-
- 1 Korrektura-jegyzet, 1981. március 9-én: Munkánk jelenlegi állásáról előzetes jelentés olvasható az ItK 1980. 5-6. számában.
 - 2 Tagjai: Bujtás László, Font Zsuzsanna, Herner János, Hubert Gabriella, Kovács Katalin, Pomázi Gyöngyi, Simonffy Zsuzsanna, Szőnyi Etelka, Vargha Kornélia.